

MISAD KATALIN a szlovákiai magyar nők névhasználati lehetőségeit vizsgálja (183–203). Felhívja a figyelmet arra, hogy kisebbségi helyzetben a nyelv jobban ki van téve a többségi nyelv hatásainak: a névhasználatot előíró jogszabályok és a többségi nyelvet beszélő nők névviselési szokásai együttesen határozzák meg a magyar nők által használt, illetve használható formákat. A jogszabályok ismertetése után a szerző összehasonlítja a magyarországi és a szlovákiai nők által viselhető házasságinév-típusokat. Ebből kiderül, hogy a magyar asszonyoknak több lehetőségük van kifejezni a férjhez való tartozást a névformában; a szlovák nők vagy a férjük családnevéhez kapcsolják saját utónevüket, vagy a szlovák *-ová* asszonynévképzőt használják. A kutatás második felében egy, a szlovákiai magyar nők körében végzett névhasználati felmérésről olvashatunk.

BAUKO JÁNOS a keresztnévadást a rendszerváltás utáni Szlovákiában befolyásoló tényezőkkel foglalkozik (204–227). A szlovákiai keresztnévek anyakönyvezését érintő, 1989 utáni törvények ismertetését követően három évet vizsgálva (1995, 2000, 2013) mutatja be az első 20 legnépszerűbb fiú- és lánynév listájának és népszerűségének változását. Eredményeit korábbi, 1953-as és 1983-as adatokkal veti össze. Megállapítása szerint a 20. században használatos neveket egyre ritkábban kapják az újszülöttek: a 21. századi listára a fiúnevek közül csupán három, a lányneveknél viszont egy sem került fel. A legnépszerűbb 20 keresztnév között a magyarok körében elenyésző a magyar nyelvű névforma preferenciája; elmondható tehát, hogy a szlovák környezetbe való beolvadás a keresztnévadás tekintetében is jelentős.

A kötet végén N. CSÁSZI ILDIKÓ tanulmánya olvasható (228–251). A szerző geoinformatikai eszközökkel végzett szinkrón helynévvizsgálatot Vas megyében. Az ELTE Geolingvisztikai Kutatócsoportjának és Műhelyének munkáját ismertetve részletesen kitér a VÉKÁS DOMOKOS és VARGHA FRUZSINA SÁRA által fejlesztett BihalBocs geolingvisztikai szoftver előnyeire a helynévkutatásban, majd az erre épülő BB\_Borostyán segítségével készített térképlapokon a Vas megyei helynevek vizsgálati lehetőségeit mutatja be. A program az ilyen, többnyelvű névvizsgálatban is megkönnyíti a kutatók munkáját, hiszen nagymennyiségű többnyelvű adat tárolására és ezek előhívására is képes vizuális formában is.

A kötetet összegezve elmondható, hogy a kutatók a nyelvföldrajz és a névföldrajz témakörein belül változatos és innovatív témákkal, az interetnikus nyelvi problémák különböző eseteinek elemzésével és bemutatásával gazdagították a magyar és egyben a nemzetközi névkutatás ismereteit.

HARANGOZÓ RÉKA ANNA  
Eötvös Loránd Tudományegyetem  
Bölcsészettudományi Kar

### **A nyelvföldrajztól a névföldrajzig VI. Határtalan névföldrajz**

Szerkesztő: VÖRÖS FERENC. UMIZ – Imre Samu Nyelvi Intézet,  
Unterwart/Alsóőr–Budapest, 2015. 322 lap

Az alább ismertetendő kötet A nyelvföldrajztól a névföldrajzig című konferenciasorozat Határtalan névföldrajz alcímű, 6. rendezvényén elhangzott előadások írott változatát adja

közre. A 2015 májusában lezajlott konferenciának az Alsóöri Média és Információs Központ adott otthont. A kötetben ezen intézmény igazgatója, KELEMEN LÁSZLÓ köszönti elsőként az olvasót (9–10; a helyszínrre való tekintettel az előszót németre is lefordították: 11–12). Ezt követően FARAGÓ SÁNDORNak, a Nyugat-magyarországi Egyetem rektorának méltató szavai kaptak helyet a kötetben (13–14), felhívva a figyelmet a konferenciasorozat egyik jelentős hozadékára, a 2014-ben megjelent Kis magyar családnév-atlaszra, valamint a soron következő, 2016-ban Sopronban esedékes rendezvényre.

A konferenciasorozat kiadványainak történetében az eddigi legterjedelmesebb kötet szakmai részét VÖRÖS FERENCnek a nyugat-magyarországi és burgenlandi családnevekről szóló névföldrajzi tanulmánya indítja (15–94). A szerző célja a 18. század eleji Magyar Királyság nyugati peremére jellemző nyelvi-etnikai viszonyok feltárása. Az olvasó részletgazdag képet kaphat a korabeli családnevekről azok morfológiai és lexikális típusain keresztül. A fejezet a több mint 30 oldalnyi térképlappal és a záró gondolattal igyekszik felhívni a figyelmet arra, hogy a vármegyénként szignifikánsan eltérő népességszám országos szinten komoly statisztikai eltérésekhez vezethet.

FÁBIÁN ZSUZSANNA tanulmánya (95–130) az Alto Adige-i hely- és családnevek kérdései köré épül. A szerző röviden áttekinti az 1919-ben Olaszországhoz csatolt Südtirol, azóta Alto Adige nevű tartomány, illetve az olasz–német együttélés történetét. A nyelvi és névhasználatot is érintő törvények bemutatása után a két világháború közötti névolaszosítás folyamatának, majd az 1945-től napjainkig tartó, a kisebbségek nyelvi jogait egyre szilárdabban biztosító intézkedéseknek az ismertetése következik. Ezeket a szerző konkrét hely- és személynévanyagon mutatja be grafikonok és táblázatok segítségével. A tanulmány áttekintést ad a jelenlegi nyelvi tájkép kétnyelvűségéről, valamint az olasz és német helynevek közötti választás lehetséges motivációjáról is.

Szintén a nyelvi tájkép témakörébe tartozó vizsgálat eredményeit mutatja be SZOTÁK SZILVIA (131–145). A szerző az alsóöri temetők sírfelirataiból vonja le következtetéseit a lakosság nyelvi összetételéről, valamint statisztikai adatok mellett számos sírfeliratról készült kép segítségével szemlélteti a település nyelvi tájképének kétnyelvűségét. A tanulmány gazdasági, politikai és társadalmi okokra vezet vissza a sírfeliratok német nyelvűvé válását az 1960-as évektől. A szerző népszámlálási adatokkal is alátámasztva, jól látható tendenciaként ábrázolja az alsóöri nyelvcsere immár utolsó fázisban lévő folyamatát.

BENŐ ATTILA, LANSTYÁK ISTVÁN és VÖRÖS FERENC közös tanulmánya (147–185) a Kárpát-medencei családnevek körében előforduló kontaktusjelenségek tipizálására tesz kísérletet. Példáik a magyarországi magyar családnevek mellett Erdély, a Felvidék és Kárpátalja területéről, illetve kisebb mennyiségben a Vajdaságról származnak. A kontaktusjelenségek rendszerezésekor hét, jól elkülönülő kategóriát határoznak meg a szerzők, melyek közül a leginkább kifejtett csoport egyértelműen a közvetlen és közvetett jelenségek típusa. A kontaktusjelenségek további csoportjai – diskurzusbeli és nyelvbeli; eseti és helyzeti; abszolút és relatív; pozitív és negatív; egyéni és közösségi; illetve a jelenségek elkülönítése az alaktan, mondattan és pragmatika síkján – mind azt igazolják, hogy a nyelvi egymásra hatás egyértelműen jelen van nemcsak a névhasználatban, hanem a névadásban is.

A családnév lehetséges etnikumjelölő szerepével foglalkozik FARKAS TAMÁS (187–211). A szerző röviden bemutatja a családnév és etnikum összefüggéseivel kapcsolatos hazai és nemzetközi kutatásokat, majd számos, e kérdéskör vizsgálatára (is) használt névelemző és (tér)informatikai programot mutat be, azok minden előnyével és hátrányával, illetve

alkalmazott névtani felhasználásának lehetőségeivel. A nemzetközi gyakorlatból felsorolt további területek, illetve példák (társadalmi előnyök és hátrányok kutatása, társadalomföldrajzi kérdések, marketing, egészségügy, genetika) jól illusztrálják a névtani vizsgálatok sokirányú lehetőségeit.

TÓTH PÉTER a kárpátaljai Nagydobronyban előforduló *Szanyi* családnevet vizsgálja (213–219). A szerző választásának oka a családnév meglehetősen nagy megterheltsége a településen. A szerző térképlapokkal alátámasztva igyekszik szemléltetni a név 18. századi országos megoszlását. Ezt követően a *Szanyi* családnév kialakulásának lehetséges motivációit vizsgálja, illetve számba veszi a motivációk eltérésének okát az ország keleti és nyugati részén (216–217).

TÁNCZOS VILMOS a 19. században élt klézsei plébános és folklórgyűjtő, Petrás Ince János 14 faluban végzett családnév-összeírásait ismerteti (221–250). A lelkész életének és korai munkásságának bemutatását követően az 1855–1876 közötti időszakban elkészített névösszeírásokat tekinti át a szerző, majd a plébános által összeírt egyik falu, Somoska névanyagán keresztül mutatja be a 19. századi és a mai hivatalos és népi használatban élő családnévváltozatokat. Részletes táblázatok szemléltetik a településen lezajló névrómánosítás folyamatát, záró és továbbvezető gondolatként pedig a szerző e folyamat motivációinak lehetséges okait is ismerteti.

A Vas megyei béri Balogh család egy osztálylevelének személy- és helyneveit vizsgálja tanulmányában FÜLÖP LÁSZLÓ (251–263). A családtörténet után a szerző áttér az 1667-es, a birtokon dolgozó jobbágyok neveit is tartalmazó osztálylevelé bemutatására. A helyneveket táblázat ismerteti, mely a mai szlovén és magyar névváltozatokat egyaránt magában foglalja. A személyneveket településenkénti csoportosítás után (256–257) gyakoriság és nem szerinti megoszlásban is ismerteti a szerző, valamint kitér a szlovén–magyar arányok bemutatására is.

BŐLCSKEI ANDREA a nagy-britanniai családnév-földrajzi kutatásokat ismerteti (265–286). A történeti áttekintésben a 9. századtól mutatja be a családnevek megjelenését, majd megszilárdulásának folyamatát a szigetországban. Az olvasó bepillantást nyerhet a modern névföldrajzi kutatások előzményeinek tekinthető 19–20. századi vizsgálatokba, de a tanulmány egyértelműen a 2000-es évek utáni, nagyszabású családnév-földrajzi kutatásokra fekteti a hangsúlyt. A tanulmány egy 2010-ben indult, Family Names of the United Kingdom (FaNUK) című projektnek a bemutatásával, valamint a családnév-földrajzi vizsgálatok eredményeinek a hasznosíthatóságát áttekintő gondolatokkal zárul.

Baranya megye helységnévrendezés utáni helyneveit vizsgálja NAGY IMRE GÁBOR (287–302). A bevezető rész ismerteti az 1898–1912 közötti magyarországi helységnévrendezést, illetve az ezt biztosító törvényt, majd Baranya megyére fókuszálva a szerző bemutatja a helységnév-változtatásokra vonatkozó helyi – főként a Földvári Mihály nevéhez köthető helységnév-magyarosítási – kezdeményezéseket, illetve törzskönyvbizottsági javaslatokat és megvalósulásokat (289–300).

A kötet végén RAJSZI ILONA tanulmánya olvasható (303–314), mely a szerbiai Vajdaság helyneveinek szociokulturális aspektusait vizsgálja. A bevezető rész meghatározza a feldolgozott korpuszt (a Vajdaság helységeinek földrajzi nevei), mely egyúttal pontosítja a kutatott területet is: a bácskai és bánáti közösségeket. A szerző ezután a névbázis anyagában kategóriákra bontva vizsgálja a vajdasági mikrotoponimákat, melyek közül két fő kategóriát emel ki: az egész közösséget érintő jelenségek lenyomatait, illetve az emberi tulajdonságok nyomait a helynevekben.

Összességében elmondható, hogy a szerzők hosszabban-rövidebben, de nemcsak magyar viszonylatban gazdagították a nyelv- és névföldrajzi ismereteket, hanem egyben nemzetközi kitekintést is nyújtottak – a kötet címéhez méltó módon: valóban határtalanul.

KAPOSI DIÁNA

Eötvös Loránd Tudományegyetem  
Bölcsészettudományi Kar

### **Familiennamen zwischen Maas und Rhein [Családnevek a Maas és a Rajna között]**

Szerkesztők: PETER GILLES – CRISTIAN KOLLMANN – CLAIRE MULLER  
Luxemburg-Studien 6. Peter Lang, Frankfurt am Main, 2014. 227 lap

A kötetben, mely mind a nyelvészek, mind a kultúrtörténészek számára haszonnal forgatható, egy 2011-ben a Luxemburgi Egyetemen megrendezett konferencia (Családnevek a Maas és a Rajna között. Etimológiák, nyelvi kontaktus, térképi ábrázolás) zömmel német nyelvű előadásainak szerkesztett változatai olvashatók.

A kiadvány előzményeit és születését bemutató rövid előszót (7–8) követő első tanulmányban PETER GILLES az egykor német befolyás alatt álló nyelvterületen kialakult jellegzetes családnévállományt mutatja be a mintegy 2500 nevet tartalmazó luxemburgi családnévatalasz és névkönyv egyes eredményei alapján (9–37). A módszertan és az alapul szolgáló adatok ismertetése után ezt a néhány kiválasztott eredményt részletezi: a migrációs okokból létrejött specifikus névkombinációkat, a standard felnémet és a helyi moseli frank nevek egymás mellett élését, a meghatározott névképzési módok (latinizálás, kicsinyítés, az apai nevek rövid formájából képzett nevek) iránt megfigyelhető preferenciát, végül bizonyos írásbeli jegyeket mint a régebbi rögzítési hagyomány jeleit. Az irodalomjegyzéket követően a függelékben néhány névcikk olvasható mutatványként a névkönyvből, továbbá itt kapott helyet nyolc térképlap is.

CRISTIAN KOLLMANN írása (39–67) a luxemburgi családnevekben kimutatható, különösen az írásmódot és a fonológiát érintő regionalizmusokat elemzi etimológiailag egyértelmű példák és azok térképi ábrázolása segítségével (a függelékben 20 térkép található). Az írásmódot illetően az *ae*, *oe*, illetve a mássalhangzó vagy diftongus utáni *ck*, *tz*, *ff* betűkapcsolatokat emeli ki mint luxemburgi jellegzetességeket. A fonológiai jellemzőkről szólva azt állapítja meg, hogy a regionális nyelvi sajátosságok csak akkor tudtak megjelenni, ha azok lehetőleg egy nagyobb nyelvjárásterület sajátjai voltak, így az adott családnevek megszilárdulásának időpontjában még nem számítottak a mai értelemben „nyelvjárásinak”. Végül tanulságként pedig azt szűri le, hogy egyértelmű regionalizmusok nem mutathatók ki, inkább csak tendenciák, amelyek keletről nyugat felé egyre erősebbek, és túlmutatnak a luxemburgi határokon.

Szintén fonológiai-grafematikai alapú elemzést végez CLAIRE MULLER francia nyelvű tanulmányában (69–97), amelyben a francia családnevek germanizálódásának jeleit és azok regionális hatókörét mutatja fel a Luxemburgi családnévatalasz példáinak és 24 szövegközi térképlapnak a segítségével. A jelenségek, amelyeket eleméz: a [j] réshangga